

4. OBYVATELSTVO

Údaje o počtu a složení obyvatelstva se získávají ze sčítání lidu (zhruba v desetiletých intervalech) a z navazujících údajů o pohybu obyvatelstva a jejich bilancí. Tyto údaje vycházejí ze zpracování statistických hlášení o sňatcích, narozeních a úmrtích, poskytovaných matrikami, a ze zpracování dat přebíraných z jiných informačních systémů. Zdrojem dat o rozvodech je Informační systém Ministerstva spravedlnosti, údaje o potratech a příčinách smrti (uvedených na Listu o prohlídce zemřelého) poskytuje ČSÚ Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR (ÚZIS ČR), data o stěhování přebírá ČSÚ z informačních systémů Ministerstva vnitra a Ředitelství služby cizinecké policie. Rozdíly ve středním stavu obyvatelstva mezi roky 1980–1981, 1990–1991, 2000–2001 a 2010–2011 vyplývají z rozdílů mezi sčítáními lidu a běžnými bilancemi.

Poznámky k tabulkám

Veškeré údaje se týkají všech obyvatel, kteří mají v České republice trvalé bydliště, a to bez ohledu na státní občanství. Od roku 2001 (v návaznosti na sčítání lidu, domů a bytů 2001) údaje zahrnují také cizince s vízy k pobytu nad 90 dnů a cizince s přiznaným azylem. Od 1. května 2004 se údaje týkají též občanů zemí EU s přechodným pobytem na území České republiky a občanů třetích zemí s dlouhodobým pobytem. Údaje zohledňují rovněž události (sňatky, narození a úmrtí) občanů s trvalým pobytem na území České republiky, které nastaly v cizině.

Tab. 4-1. Pohyb obyvatelstva

Střední stav obyvatel je definován jako stav k 1. červenci daného roku.

Přirozený přírůstek/úbytek je rozdíl mezi počtem živě narozených dětí a celkovým počtem zemřelých osob.

Přírůstek/úbytek stěhováním je rozdíl mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných.

Kojenecká úmrtnost je počet dětí zemřelých před dosažením věku jednoho roku na 1 000 živě narozených dětí.

Tab. 4-10. až 4-15. Narození a Potraty

K 1. dubnu 2012 byla zrušena vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky, která v období od 1. března 1988 do 31. března 2012 definovala **narození živého dítěte** jako jeho úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže dítě projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost:

- 500 g a vyšší nebo
- nižší než 500 g, přežije-li 24 hodin po porodu.

Známkami života se rozumělo dech nebo akce srdeční nebo pulsace pupečnicku nebo aktivní pohyb svalstva, i když pupečník nebyl přerušen nebo placenta nebyla porozena.

Narozením mrtvého dítěte se rozumělo úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže plod neprojevuje ani jednu ze známek života a má porodní hmotnost 1 000 g a vyšší.

Potratem se rozumělo ukončení těhotenství ženy, při němž:

- plod neprojevuje ani jednu ze známek života a jeho porodní hmotnost je nižší než 1 000 g a pokud ji nelze zjistit, jestliže těhotenství je kratší než 28 týdnů;
- plod projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost nižší než 500 g, ale nepřežije 24 hodin po porodu;
- z dělohy ženy bylo vyňato plodové vejce bez plodu, anebo těhotenská sliznice.

Potratem se rozumělo též ukončení mimoděložního těhotenství anebo umělé přerušení těhotenství (UPT) provedené podle zvláštních předpisů.

Současná právní úprava, zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, definuje pouze **plod po potratu**, kterým se rozumí plod, který po úplném vypuzení nebo vynětí z těla matčina neprojevuje ani jednu ze známek života a současně jeho porodní hmotnost je nižší než 500 g, a pokud ji nelze zjistit, jestliže je těhotenství kratší než 22 týdnů.

Národní legislativa obecné definice pojmu narození živého dítěte a narození mrtvého dítěte nyní neobsahuje. Tyto definice, spolu se všemi případy potratu, jsou uvedeny pouze v pokynech k vyplnění Listu o prohlídce zemřelého (ve vyhlášce č. 297/2012 Sb., o Listu o prohlídce zemřelého), a to pro potřeby vyplnění tohoto listu. Definice živě a mrtvě narozeného dítěte jsou rovněž uvedeny v legislativě EU – mrtvě narozené dítě v nařízení Komise (EU) č. 328/2011, kterým se provádí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1338/2008 o statistice Společenství v oblasti veřejného zdraví a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, pokud jde o statistiky příčin smrti, a živě narozené dítě v nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) č. 1260/2013 o evropské demografické statistice, a to pro účely těchto nařízení.

Tab. 4-11. Reprodukční míry podle věku ženy

Míra plodnosti podle věku je počet živě narozených dětí ženám v určité věkové skupině na 1 000 žen v dané věkové skupině.

Úhrnná plodnost (součet měr plodnosti podle věku) je průměrný počet živě narozených dětí, které by se narodily jedné ženě za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce zůstaly během jejího reprodukčního věku (15–49 let) neměnné.

Hrubá míra reprodukce je průměrný počet živě narozených děvčat, která by se narodila jedné ženě za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce zůstaly během jejího reprodukčního věku (15–49 let) neměnné.

Čistá míra reprodukce je průměrný počet živě narozených děvčat, která by se narodila jedné ženě a dožila se věku své matky v době porodu za předpokladu, že by míry plodnosti a úmrtnosti podle věku zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce zůstaly během jejího reprodukčního věku (15–49 let) neměnné.

Míra potratovosti podle věku je počet potratů žen v určité věkové skupině na 1 000 žen v dané věkové skupině.

Úhrnná potratovost (součet měr potratovosti podle věku) je průměrný počet potratů, které by připadly na jednu ženu za předpokladu, že by míry potratovosti podle věku zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce zůstaly během jejího reprodukčního věku (15–49 let) neměnné.

Míra ukončených těhotenství podle věku je počet ukončených těhotenství žen (součet živě i mrtvě narozených a všech potratů) v určité věkové skupině na 1 000 žen v dané věkové skupině.

Úhrnná míra ukončených těhotenství (součet měr ukončených těhotenství podle věku) je průměrný počet ukončených těhotenství, které by připadly na jednu ženu za předpokladu, že by míry ukončených těhotenství podle věku zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce zůstaly během jejího reprodukčního věku (15–49 let) neměnné.

Tab 4-15. Mrtvorozenost a kojenecká úmrtnost

Perinatální úmrtí zahrnují mrtvě narozené děti a zemřelé kojence ve věku 0–6 dnů.

Perinatální úmrtnost je počet mrtvě narozených dětí a zemřelých kojenců ve věku 0–6 dnů na 1 000 všech narozených.

Tab. 4-16. Zemřelí podle příčin smrti

Údaje o příčinách smrti jsou přebírány z Listu o prohlídce zemřelého, od roku 2013 prostřednictvím ÚZIS ČR. Výběr základní příčiny smrti se provádí pomocí programu pro automatizované kódování (IRIS) v souladu s platnými aktualizacemi 10. revize Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10). Garantem MKN-10 je ÚZIS ČR.

Tab. 4-18. Naděje dožití

Naděje dožití, též střední délka života, udává počet let, které má naději ještě prožít osoba právě x-letá při zachování řádu úmrtnosti sledovaného období. Jedná se o syntetický ukazatel, který odráží úmrtnostní poměry daného roku ve všech věkových skupinách.

Tab. 4-19. Vnitřní stěhování podle typu stěhování

Ze **vnitřní stěhování** je považována změna obce trvalého pobytu (u cizinců i ostatních typů pobytu překračujících délku 90 dnů) uvnitř území České republiky.

Do roku 2004 bylo do případů stěhování z obce do obce zahrnuto i stěhování uvnitř Prahy (do roku 1991 stěhování mezi 10 městskými obvody a od roku 1992 stěhování mezi urbanistickými obvody), i když se jednalo o stěhování uvnitř obce. Od roku 2005 je z vnitřního stěhování vyloučeno stěhování v Praze.

Tab. 4-20. Zahraniční stěhování podle státního občanství

Zahraničním stěhováním se rozumí změna země trvalého pobytu (u cizinců i ostatních typů pobytu překračujících délku 90 dnů).

Tab. 4-21. a 4-22. Cizinci v České republice

Ze cizince se podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, považuje osoba, která nemá české státní občanství, včetně občana Evropské unie. Nabytí a pozbytí státního občanství České republiky je řešeno zákonem č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky. Tento zákon vstoupil v platnost 1. ledna 2014. Kromě dalších změn, které zákon přinesl, umožňuje např. dvojí či vícečetné občanství.

Vstup, pobyt a vycestování z území České republiky je v kompetenci Policie ČR, Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničních věcí. Cizinec smí na území České republiky pobývat přechodně nebo trvale. V tabulkách jsou zahrnuty tyto kategorie cizinců:

- občané zemí EU, Norska, Švýcarska, Islandu, Lichtenštejnska a jejich rodinní příslušníci s povolením přechodného nebo trvalého pobytu;
- občané třetích zemí pobývající v České republice na základě víz k pobytu nad 90 dnů;
- občané třetích zemí s povolením k dlouhodobému nebo trvalému pobytu;
- cizinci s platným azylem;
- cizinci pobývající v České republice v rámci dočasné ochrany.

* * *

Další informace jsou dostupné na internetových stránkách Českého statistického úřadu:

- www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide
- www.czso.cz/csu/czso/scitani-lidu-domu-a-bytu

nebo na internetových stránkách Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR:

- www.uzis.cz/